

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ**

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
САНАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
спеціалізації "Фінанси"
всіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ, 2012

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 1 від 26.08.2011 р.

Укладачі: Журавльова І. В.
Берест М. М.

P58   Робоча програма навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" спеціалізації "Фінанси" всіх форм навчання / укл. Журавльова І. В., Берест М. М. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 64 с. (Укр. мов.)

Розроблено тематичний план навчальної дисципліни за модулями та темами, подано плани лекцій, практичних і семінарських занять, матеріал для виконання індивідуального навчально-дослідного завдання, що подається у вигляді курсової роботи, наведено питання для самостійного опрацювання, контрольні завдання та критерії оцінювання знань студентів.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" спеціалізації "Фінанси".

Вступ

Основою підходу до вирішення проблеми існування збиткових підприємств в українській економіці і при цьому найбільш актуальним завданням сьогодення є не їх збанкрутування, а саме відновлення платоспроможності, виведення підприємств, що знаходяться у стані кризи, спочатку на беззбитковий, а потім і на прибутковий рівень діяльності. Саме тому актуальним є вивчення теоретичних основ та практичних механізмів фінансового оздоровлення функціонування неплатоспроможних та збиткових суб'єктів господарювання, що складає зміст навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства".

Дисципліна "Управління фінансовою санацією підприємства" відноситься до циклу нормативних дисциплін. Вона вбудована в розвиток дисциплін "Фінанси", "Фінансовий аналіз", "Фінансова діяльність суб'єктів господарювання" циклу підготовки освітнього рівня "бакалавр", дисципліни "Фінансовий менеджмент" циклу підготовки освітнього рівня "магістр" та у взаємодії з дисциплінами "Менеджмент", "Економіка підприємства", "Бухгалтерський облік", "Господарське право", "Податкова система" циклу підготовки освітнього рівня "бакалавр", "Стратегічне управління" циклу підготовки освітнього рівня "магістр".

Дана дисципліна є підґрунтям для вивчення інших нормативних дисциплін магістерської програми, таких як "Фінансовий контролінг" та "Методологія наукових досліджень".

Метою навчальної дисципліни є формування у студентів системи фундаментальних знань з управління процесами фінансового оздоровлення підприємства, а також щодо засобів, механізмів та інструментарію виведення суб'єктів господарювання зі стану фінансової кризи.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських). Найбільш складні та дискусійні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять.

Також досить велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів та виконання індивідуального завдання, що подається у вигляді курсової роботи.

Структура робочої програми навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Структура навчальної дисципліни

Характеристика дисципліни: підготовка магістрів	Галузь знань, спеціальність, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних до ECTS – 6: у тому числі: змістовних модулів – 2; самостійна робота; курсозна робота.	Шифр та назва галузі знань: 0305 "Економіка і підприємництво"	Обов'язкова. Рік підготовки – 5 (1), семестр – 10 (2).
Кількість годин: усього – 216 год.: за змістовними модулями: модуль 1 – 125 год., модуль 2 – 91 год.	Шифр та назва спеціальності: 8.03050801 "Фінанси і кредит" спеціалізація "Фінанси"	Лекції: 11 год., Практичні: 22 год., Самостійна робота: 167 год., у т. ч. індивідуальна (курсозна) робота Консультації: 12 год. Іспит: 4 год.
Кількість тижнів викладання дисципліни – 11. Кількість годин на тиждень – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр.	Вид контролю: іспит

1. Кваліфікаційні вимоги до студентів у галузі управління фінансовою санацією

Відповідно до сучасної державної освітньої політики підготовка фахівців у будь-якій сфері повинна здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу. Це означає, що основними результатами діяльності освітніх закладів є не самі по собі знання, уміння, навички, а набір "ключових компетентностей" в інтелектуальній, громадянсько-правовій, інформаційно-комунікативній та інших сферах життя. Вирішення цієї проблеми передбачає детальне обґрунтування змісту та використання сучасних методів навчально-виховного процесу.

Компетенції – це сформовані на основі знань, умінь і навичок і їх практичного застосування здатності фахівця виконувати певні встановлені стандартом для бакалаврів, магістрів класи професійних завдань (визначаються освітньо-кваліфікаційною характеристикою, мають чіткі критерії оцінювання)

Компетенції, що формуються під час вивчення навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства", представлені у табл. 2 – 4.

Таблиця 2

Перелік компетенцій, які повинні бути сформовані у магістрів

Назва теми	Компетенції, які формуються в рамках теми
1	2
Модуль 1. Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств	
Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	Володіння понятійним апаратом антикризового та санаційного управління. Здатність розуміти та визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ на підприємстві
Тема 2. Санаційний контролінг	Здатність до формування інформаційного забезпечення санаційного контролінгу. Здатність до розуміння та використання методів контролінгу в процесі санації. Здатність до розрахунку імовірності банкрутства підприємства з використанням моделей прогнозування. Володіння практичними навичками складання плану санації

1	2
Тема 3. Санаційний аудит	Володіння методами та інструментами санаційного аудиту. Здатність до оцінки санаційної спроможності підприємства та формування пояснювальної записки до санаційного аудиту. Здатність до визначення обсягу потреби в капіталі та джерел його фінансування. Здатність до визначення оптимальної структури капіталу з використанням правил фінансування
Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства	Здатність до визначення змісту та структури внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві. Володіння практичними навичками щодо використання внутрішніх фінансових джерел санації
Тема 5. Санація балансу	Розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу", Здатність до проведення санації балансу підприємства та визначення обсягу санаційного прибутку
Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства	Здатність до розуміння змісту та структури зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів. Здатність до визначення обсягу та джерел залучених фінансових ресурсів. Володіння практичними навичками щодо залучення зовнішніх фінансових джерел санації
Модуль 2. Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств	
Тема 7. Реструктуризація підприємства	Здатність до проведення реструктуризації господарюючого суб'єкта, що функціонує у стані кризи
Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	Здатність до визначення передумов фіктивного та навмисного банкрутства. Володіння практичними навичками використання законодавчої бази щодо банкрутства в процесі санації підприємства
Тема 9. Оцінка вартості майна підприємства	Вміння проводити експертну оцінку вартості майна підприємства за відповідними методами. Здатність до складання звіту щодо оцінки вартості майна підприємства
Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств	Володіння формами державної фінансової підтримки та інструментами їх застосування у практиці функціонування господарюючих суб'єктів

Професійні компетенції та відповідні їх вміння, якими мають володіти випускники спеціальності "Фінанси та кредит" освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" після вивчення навчальної дисципліни

Клас професійних завдань	Компетенції фахівців	Вміння фахівців освітньо-професійного рівня "магістр"
1	2	3
1. Планові	Здатність до складання плану санації в процесі її проведення	Вміння формувати структуру плану санації
		Вміння розраховувати планові фінансові показники у структурі плану санації
	Здатність планувати залучення та використання джерел фінансових ресурсів для проведення санаційних заходів	Розуміння змісту та структури внутрішніх джерел фінансування санаційних заходів на підприємстві
		Розуміння змісту та структури зовнішніх джерел фінансування санаційних заходів
		Вміння визначати обсяг потреби у капіталі для фінансування санації підприємства
	Здатність приймати рішення щодо доцільності проведення фінансової санації підприємства	Вміння оцінювати санаційну спроможність підприємства
Володіння інструментарієм оцінки доцільності реалізації санації підприємства		
2. Організаційні	Здатність діагностувати причини виникнення фінансової кризи на підприємстві	Вміти оцінювати рівень розвитку кризи на підприємстві
		Вміння розуміти та визначати фактори, що привели до виникнення кризових явищ на підприємстві
	Володіння практичними навичками щодо використання внутрішніх та залучення зовнішніх фінансових джерел санації	Розуміння сутності та структури джерел фінансових ресурсів, що можуть бути використані для фінансування санаційних заходів
		Вміння планувати та прогнозувати притоки та відтоки грошових коштів та їх еквівалентів з операційної, інвестиційної та фінансової діяльності в процесі санації
		Розуміння змісту та сутності поняття "санація балансу"
		Вміння проводити санацію балансу підприємства
		Вміння визначати обсяг та джерела залучених фінансових ресурсів

Закінчення табл. 3

1	2	3
	Здатність до проведення реструктуризації господарючого суб'єкта, що функціонує у стані кризи	Розуміння змісту та видів реструктуризаційних процесів на підприємстві
		Вміння обирати форми реструктуризації
		Вміння складати передавальний та розподільний баланси
	Володіння формами державної фінансової підтримки та інструментами їх застосування у практиці функціонування господарюючих суб'єктів	Розуміння змісту, форм та методів державної підтримки санації господарюючих суб'єктів
		Вміння застосовувати методи державної підтримки з метою санаційної підтримки суб'єктів господарювання
3. Аналітично-інформаційні	Здатність до формування інформаційного забезпечення санаційного контролінгу та санаційного аудиту	Вміння використовувати джерела фінансової інформації для оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища
		Вміння використовувати методи санаційного контролінгу та санаційного аудиту
	Здатність аналізувати фінансову звітність підприємства для обґрунтування та прийняття антикризових управлінських рішень	Вміння акумулювати фінансову інформацію за даними фінансової звітності підприємства
		Знання методів та методик аналізу фінансової звітності та вміння використовувати адекватні методики в процесі санації
	Здатність до проведення оцінки майна підприємства в процесі санації або ліквідації	Вміння проводити експертну оцінку вартості майна підприємства за відповідними методами,
		Здатність до складання звіту щодо оцінки вартості майна підприємства

Когнітивні та особисті компетенції та відповідні їм вміння, якими мають володіти випускники спеціальності "Фінанси та кредит" освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр" після вивчення навчальної дисципліни

Компетенції фахівця	Вміння фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"
1. Здатність збирати, обробляти, систематизувати та узагальнювати інформацію про фінансову діяльність підприємства та його зовнішнє середовище	1.1. Знати джерела отримання необхідної фінансової інформації та вміти ними користуватися. 1.2. Перевіряти на коректність отриману фінансову інформацію. 1.3. Використовувати фінансову звітність підприємства як інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень в процесі санації. 1.4. Формувати інформаційне забезпечення щодо стану зовнішнього середовища. 1.5. Вміти використовувати комп'ютерні технології з метою пошуку необхідної інформації
2. Здатність використовувати та удосконалювати методичний інструментарій та стандарти фінансового менеджменту в процесі санації підприємств, вивчати та впроваджувати передові фінансові технології, проводити наукові дослідження з визначених напрямків антикризового та санаційного фінансового управління підприємством	2.1. Оперувати понятійним апаратом та використовувати фундаментальні принципи та комплексні методики антикризового фінансового управління для розв'язання фінансових ситуацій. 2.2. Виокремлювати наукові проблеми у сфері управління фінансовою санацією підприємства. 2.3. Проводити критичний аналіз існуючих точок зору та досліджень антикризової фінансової проблематики. 2.4. Формулювати власну точку зору на розв'язання фінансових проблем. 2.5. Відстежувати, вивчати та використовувати передовий досвід у сфері антикризового та санаційного управління. 2.6. Проводити індивідуальні дослідження з обраного напрямку антикризового фінансового менеджменту. 2.7. Презентувати результати наукових досліджень на конференціях, засіданнях наукових секцій, гуртків, під час круглих столів
3. Здатність усвідомлювати себе як частку соціального колективу та суспільства	3.1. Мати комунікативні здібності, уміти працювати в команді та брати участь у спільному прийнятті рішень, брати на себе відповідальність, адаптуватися до змін. 3.2. Вміти регулювати конфлікти, знаходити компромісні рішення в процесі спільної діяльності. 3.3. Мати взаємоповагу, здатність співіснувати з людьми інших культур, мов та релігій. 3.4. Мати повагу до цінностей демократичного суспільства

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тематичний план навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" складається з двох модулів. Кожний модуль об'єднує у собі декілька тем, які логічно пов'язані між собою.

Навчальний процес здійснюється у таких формах:

лекції;

семінарські та практичні заняття;

індивідуальна науково-дослідна робота (у вигляді курсової роботи);

самостійна робота студентів;

консультації;

іспит.

У табл. 5 наведено тематичний план та подана структура залікового кредиту навчальної дисципліни.

Таблиця 5

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин, відведених на:			
	лекції	семінарські та практичні заняття	самостійну роботу	консультації
1	2	3	4	5
Модуль 1. Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств				
Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	1	2	25	1
Тема 2. Санаційний контролінг	1	2	15	1
Тема 3. Санаційний аудит	1	2	15	1
Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства	1	2	15	1
Тема 5. Санація балансу	2	2	15	1
Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства	1	2	15	1
Всього за модулем 1	7	12	100	6

1	2	3	4	5
Модуль 2. Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств				
Тема 7. Реструктуризація підприємства	1	4	24	1
Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	1	2	14	2
Тема 9. Оцінка вартості майна підприємства	1	2	15	2
Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств	1	2	14	1
Всього за модулем 2	4	10	67	6
Іспит	4			
Всього	11	22	167	12

3. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами

Модуль 1. Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств

Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення

1.1. Фінансова криза на підприємстві: економічний зміст і причини виникнення.

Фінансова криза на підприємстві та її симптоми. Внутрішні (ендогенні) і зовнішні (екзогенні) причини кризи. Види та фази фінансової кризи. Криза стратегії. Криза прибутковості. Криза ліквідності. Розвиток симптомів банкрутства на підприємстві.

1.2. Економічна сутність та класифікаційні аспекти санації підприємств.

Умови, за яких може прийматися рішення про проведення санації підприємства. Економічна сутність санації. Мета та зміст фінансової санації. Різні погляди на сутність, цілі та завдання санації. Класифікаційні ознаки та характеристики санації: види, форми санації, типи санаційних заходів.

1.3. Менеджмент фінансової санації підприємства.

Організація менеджменту санації на підприємстві. Порядок проведення санації. Класична модель фінансової санації. Сучасні підходи до проведення фінансової санації підприємства.

Тема 2. Санаційний контролінг

2.1. Сутність та основні завдання фінансового контролінгу.

Сутність поняття "контролінг". Необхідність та напрями його впровадження на підприємствах у стані кризи. Контролінг у системі функцій фінансового менеджменту. Завдання контролінгу в процесі досягнення мети фінансового менеджменту. Функції контролінгу: координація, інформаційне забезпечення, планування, бюджетування, аудит. Стратегічний та оперативний контролінг. Контролінг і розробка стратегії санації підприємства. Види стратегій санації. Бюджетування як інструмент оперативного контролінгу. Внутрішній аудит та консалтинг.

2.2. Інструменти та методи санаційного контролінгу.

Інструменти контролінгу: вартісний аналіз, нуль – базис – бюджетування, портфельний аналіз, бенчмаркінг, ABC-аналіз. Система раннього попередження та реагування. Система управління ризиками підприємства. Дискримінантний аналіз. Прогнозування банкрутства. Методи прогнозування банкрутства. Модель Альтмана. Модель Спрінгейта.

Методи контролінгу: опитування (анкетування), факторний аналіз відхилень, аналіз точки беззбитковості, вартісний аналіз, портфельний аналіз.

2.3. Зміст та розробка плану санації підприємства.

План фінансового оздоровлення підприємства. Принципи розробки плану санації. Склад, обсяги та структура плану санації. Методологічні основи та порядок складання плану санації. План маркетингу та оцінювання ринків збуту. План виробництва та капіталовкладень. Організаційний план. Фінансовий план. Аналіз шляхів досягнення беззбитковості підприємства. Оцінка результатів та ефективності фінансової санації підприємства.

Тема 3. Санаційний аудит

3.1. Сутність та основні завдання санаційного аудиту.

Сутність санаційної спроможності підприємства. Визначення санаційної спроможності підприємства як головна мета санаційного аудиту. Завдання проведення санаційного аудиту. Принципи санаційного аудиту. Характерні риси санаційного аудиту. Замовники санаційного аудиту. Програма аудиту.

3.2. Порядок проведення санаційного аудиту.

Методика та етапи проведення санаційного аудиту. Збір і систематизація інформації про підприємство. Джерела інформації для проведення санаційного аудиту. Оперативне та стратегічне становище підприємства. Методика поглибленого оцінювання фінансового стану неплатоспроможного підприємства. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства. Розрахунок та аналіз фактичних показників і тенденцій розвитку.

Оцінка глибини фінансової кризи. Аналіз причин і симптомів фінансової кризи. Виявлення сильних і слабких сторін підприємстві, побудова матриці SWOT-аналізу. Прийняття рішення про доцільність санації чи ліквідації підприємства. Складання акта аудиторської перевірки.

Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства

4.1. Визначення потреби підприємства в капіталі.

Джерела фінансування санаційних заходів. Потреба в капіталі. Визначення потреби в капіталі, необхідному для фінансування санації підприємства. Потреба в капіталі для реалізації санаційних заходів виробничо-технічного характеру. Потреба в інвестиційному капіталі. Потреба в оборотних коштах. Зміст фінансової рівноваги на підприємстві. Умови забезпечення фінансової рівноваги.

Правила фінансування. Золоте правило фінансування. Золоте правило балансу. Правило вертикальної структури капіталу. Ефект фінансового лівериджу. Оптимальна структура капіталу. Незадовільна структура балансу.

4.2. Поняття, класифікація та використання внутрішніх джерел фінансової стабілізації.

Внутрішні джерела фінансової стабілізації. Збільшення вхідних грошових потоків, що мають внутрішній характер. Збільшення виручки від реалізації. Реструктуризація активів. Мобілізація прихованих резервів.

Рефінансування дебіторської заборгованості. Згортання (заморожування) інвестицій. Зменшення вихідних грошових потоків. Зниження собівартості продукції. Планування собівартості продукції. Факторний аналіз витрат на виробництво продукції. Резерви зниження собівартості.

Зменшення витрат, джерелом покриття яких є прибуток підприємства.

Тема 5. Санація балансу

5.1. Економічний зміст санації балансу та призначення санаційного прибутку.

Власний капітал, його функції та складники. Статутний фонд та додатковий капітал. Функції статутного фонду. Цілі збільшення (зменшення) статутного фонду. Розрахунковий курс корпоративних прав. Джерела покриття балансових збитків підприємства. Санація без залучення додаткових фінансових ресурсів на підприємство. Економічний зміст і мета санації балансу. Санаційний прибуток та його складові: емісійний дохід і безповоротна фінансова допомога.

5.2. Завдання та основні передумови зменшення статутного фонду підприємств.

Основні цілі та завдання скорочення статутного фонду підприємств. Методи зменшення статутного фонду. Зниження номінальної вартості акцій (деномінація). Зменшення кількості акцій існуючої номінальної вартості. Конверсія. Санація викупом акцій (придбання часток) у власників. Варіанти викупу акцій: за ціною вищоб від номіналу, за номіналом, або за ціною, нижчою від номінальної вартості. Спірні питання, що супроводжують скорочення статутного фонду господарських товариств. Практичний приклад санації балансу підприємства.

Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємств

6.1. Фінансування санації за рахунок акціонерного (пайового) капіталу.

Фінансове оздоровлення із залученням засобів власників підприємства. Форми участі власників у санації підприємства. Основні цілі та порядок збільшення статутного фонду. Методи збільшення статутного фонду: збільшення кількості акцій, збільшення номінальної вартості акцій, обмін облігацій на акції. Двоступінчаста санація. Зменшення номінального капіталу з подальшим його збільшенням. Порядок збільшення статутного фонду. Переважні права на купівлю цінних паперів нової емісії. Фінансові джерела збільшення статутного фонду. Встановлення курсу емісії. Емісійний дохід. Додаткова емісія акцій. Облігації конверсійної позики. Альтернативна санація.

4.2. Участь кредиторів у фінансовому оздоровленні боржника.

Участь кредиторів у фінансуванні санації підприємства-боржника. Конверсія боргу у власність. Пролонгація та реструктуризація існуючої заборгованості. Надання додаткових кредитних ресурсів, санаційні кредити. Мотиви участі кредиторів у санації підприємства. Податкові аспекти участі кредиторів у санації боржника. Форми фінансової участі персоналу в санації підприємства.

Модуль 2. Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств

Тема 7. Реструктуризація підприємства

7.1. Сутність та форми реструктуризації підприємства.

Реструктуризація підприємства, її зміст та порядок проведення. Чинники реструктуризації: зовнішні та внутрішні. Принципи реструктуризації. Класифікаційні аспекти реструктуризації. Фінансова та виробнича реструктуризація, реструктуризація активів, корпоративна реструктуризація. Цільова спрямованість санаційної реструктуризації. Методи реструктуризації. Етапи і процедура реструктуризації. План реструктуризації.

7.2. Фінансовий механізм реорганізації підприємств.

Механізм реорганізації юридичної особи. Форми санаційної реорганізації підприємства: злиття, поглинання, приєднання, поділ, виділення, перетворення.

Загальні передумови реорганізації суб'єктів господарювання. Реорганізація, спрямована на укрупнення підприємств (злиття, приєднання, поглинання). Мотиви, що спонукають інвестора до реорганізації приєднанням. Горизонтальне та вертикальне злиття.

Реорганізація підприємств, спрямована на їх розукрупнення (поділ, виділення). Головна мета розукрупнення підприємств, що перебувають у стані фінансової кризи. Перетворення як окремий випадок реорганізації підприємств. Етапи реорганізації підприємств укрупненням та розукрупненням.

Зміст та порядок складання реорганізаційної угоди. Передавальний та роздільний баланс.

Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства

8.1. Необхідність, функції та завдання інституту банкрутства підприємств.

Доарбітражне врегулювання господарських спорів. Арбітражне врегулювання господарських спорів.

Мета провадження справи про банкрутство підприємства-боржника. Функції законодавства про банкрутство. Суб'єкти банкрутства. Підстави для порушення справи про банкрутство. Процедури, що можуть бути застосовані судом до підприємства-боржника. Основні нормативні акти, що регулюють процес банкрутства в Україні.

8.2. Послідовність провадження справи про банкрутство.

Неплатоспроможність підприємства. Загроза неплатоспроможності. Учасники провадження у справі про банкрутство. Арбітражний керуючий. Розпорядник майна, його функції та обов'язки. Комітет кредиторів. Функції та повноваження керуючого санацією. Функції та повноваження ліквідаційної комісії. Фінансове забезпечення ліквідаційних процедур. Продаж майна банкрута. Розподіл виручки від продажу ліквідаційної маси. Черговість задоволення вимог кредиторів. Ліквідація підприємства. Етапи ліквідації підприємства. Порядок складання ліквідаційного балансу. Черговість задоволення претензій кредиторів. Затвердження ліквідаційного балансу. Санація за рішенням арбітражного суду. Мирова угода. Фіктивне банкрутство. Приховане банкрутство. Умисне банкрутство. Податкові аспекти банкрутства та ліквідації підприємств.

8.3. Особливості законодавчого регулювання санації підприємств-боржників.

Досудова санація, її передумови та особливості проведення. Концепція досудової санації. План досудової санації. Реструктуризація за боргованості як метод фінансової санації.

Санація підприємств у судовому порядку. Сутність та суб'єкти судової процедури санації. Вхідження до судової процедури санації підприємства. Підстави санації підприємства у судовому порядку, порядок і строки її здійснення. Механізм реалізації судової процедури санації підприємства.

Тема 9. Оцінка вартості майна підприємства

9.1. Необхідність, завдання та принципи експертного оцінювання вартості майна підприємства.

Необхідність, мета та види експертного оцінювання вартості майна підприємства. Потреба у проведенні оцінювання вартості майна підприємства. Стандарти та правила оцінювання. Принципи оцінювання. Способи оцінювання: масове та експертне. Види експертного оцінювання майна.

9.2. Порядок оцінювання вартості майна.

Етапи оцінювання вартості майна. Методи оцінювання: метод балансової вартості, метод ринкової вартості, метод капіталізованої вартості. Інвентаризація майна як складова частина оцінювання його вартості. Аудиторська перевірка фінансової звітності. Експертне оцінювання цілісних майнових комплексів підприємств. Оцінювання акцій (часток, паїв) у статутних фондах господарських товариств. Оцінювання нематеріальних активів. Експертне оцінювання вартості машин і устаткування. Експертне оцінювання нерухомості. Звіт про експертне оцінювання вартості майна. Сертифікат об'єкта експертного оцінювання.

Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств

10.1. Зміст та необхідність державної санаційної підтримки підприємств.

Зміст та необхідність державної санаційної підтримки підприємств. Основні критерії відбору підприємств для надання їм цільової державної підтримки. Органи, які вирішують питання санаційної підтримки підприємств, їх функції та завдання.

10.2. Форми та методи державної фінансової підтримки підприємств.

Форми та методи державної підтримки підприємств. Державне фінансування санації підприємств. Надання фінансових ресурсів на поворотній та безповоротній основі. Державна підтримка інноваційного розвитку підприємств. Непрямі методи державного фінансового сприяння суб'єктам господарювання. Державні гарантії та поручительства як інструменти фінансового оздоровлення підприємств. Податкові пільги. Реструктуризація податкової заборгованості. Дозвіл на порушення антимонопольного законодавства. Вітчизняна практика та зарубіжний досвід фінансової санації підприємств.

4. Плани лекцій

Модуль 1. Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств

Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення

1.1. Фінансова криза на підприємстві: економічний зміст і причини виникнення.

1.2. Економічна сутність та класифікаційні аспекти санації підприємств.

1.3. Менеджмент фінансової санації підприємства.

Література: основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [8; 11; 15 –17].

Тема 2. Санаційний контролінг

2.1. Сутність та основні завдання фінансового контролінгу.

2.2. Інструменти та методи санаційного контролінгу.

2.3. Зміст та розробка плану санації підприємства.

Література: основна [1; 5; 6]; додаткова [14; 15; 19].

Тема 3. Санаційний аудит

3.1. Сутність та основні завдання санаційного аудиту.

3.2. Порядок проведення санаційного аудиту.

Література: основна [3; 5; 6]; додаткова [9; 12; 17]; ресурси мережі Інтернет [21; 22].

Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства

4.1. Визначення потреби підприємства в капіталі.

4.2. Поняття, класифікація та використання внутрішніх джерел фінансової стабілізації.

Література: основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [9; 10; 12; 17 – 19].

Тема 5. Санація балансу

5.1. Економічний зміст санації балансу та призначення санаційного прибутку.

5.2. Завдання та основні передумови зменшення статутного фонду підприємств.

Література: основна [5; 6]; додаткова [9; 10; 19].

Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємств

6.1. Фінансування санації за рахунок акціонерного (пайового) капіталу.

6.2. Участь кредиторів у фінансовому оздоровленні боржника.

Література: основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [7; 9; 10; 12; 13; 17 – 19].

Модуль 2. Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств

Тема 7. Реструктуризація підприємства

7.1. Сутність та форми реструктуризації підприємства.

7.2. Фінансовий механізм реорганізації підприємств.

Література: основна [1; 3; 5]; додаткова [7; 8; 19]; ресурси мережі Інтернет [22].

Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства

8.1. Необхідність, функції та завдання інституту банкрутства підприємств.

8.2. Послідовність провадження справи про банкрутство.

8.3. Особливості законодавчого регулювання санації підприємств-боржників.

Література: основна [1; 4]; додаткова [17]; ресурси мережі Інтернет [20 – 23].

Тема 9. Оцінка вартості майна підприємства

9.1. Необхідність, завдання та принципи експертного оцінювання вартості майна підприємства.

9.2. Порядок оцінювання вартості майна.

Література: основна [5; 6]; додаткова [7; 10].

Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств

10.1. Зміст та необхідність державної санаційної підтримки підприємств.

10.2. Форми та методи державної фінансової підтримки підприємств.

Література: основна [1; 3; 5]; додаткова [11; 15; 19]; ресурси мережі Інтернет [20; 22].

5. Плани семінарських занять

Семінарське заняття – це різновид аудиторного навчального заняття, метою якого є закріплення студентами теоретичних знань, які отримані під час лекційних занять та під час їх самостійної роботи. Семінарські заняття проводяться з однією академічною групою. При цьому організується дискусія з використанням підготовлених студентами тез на попередньо визначені теми. Результатом семінарських занять має бути знаходження відповіді на поставлені питання та вирішення проблемних питань і ситуацій, які виникають під час обговорення.

Метою проведення семінарських занять є формування у студентів власної думки щодо поставлених питань, а також набуття ними навиків роботи з економічною та фінансовою літературою, статистичною інформацією, матеріалами мережі Інтернет.

Семінарські заняття стимулюють розвиток продуктивного мислення студентів у процесі обговорення проблеми, що розглядається; залучають їх у колективну пізнавальну діяльність, створюють безпосередній контакт викладача зі студентами, залучають студентів до дискусії. За результатами проведення семінарського заняття викладач оцінює підготовлені тези та виступи студентів, активність студентів у дискусії та їх уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Особливості дисципліни обумовлюють переважаючу кількість практичних занять при її вивченні. Тому семінарські заняття проводяться лише за окремими темами, зміст яких передбачає необхідність використання даного виду занять. Перелік запитань, що виносяться на семінарські заняття з дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" наведено у табл. 6.

План проведення семінарських занять

Назва теми	Перелік питань для розгляду	Кількість годин	Література
Модуль 1. Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств			
Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	Тема: Передумови та фактори розвитку кризових явищ в економіці України. 1. Сутність та зміст поняття "криза". 2. Прояви кризи на макро- та мікрорівні. Показники, що характеризують розвиток кризових явищ в економіці України. 3. Причини та фактори розвитку кризових явищ в економіці	2	основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [8; 11; 15 – 17]
Модуль 2. Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств			
Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	Тема: Законодавчий механізм банкрутства підприємств. 1. Історичні аспекти формування законодавчої бази банкрутства підприємств. 2. Сутність, причини та ознаки банкрутства підприємств. 3. Загальна схема процедури банкрутства. 4. Порівняльний аналіз процедур банкрутства в Україні та за кордоном	2	основна [1; 4]; додаткова [17]; ресурси мережі Інтернет [20 – 23]
Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств	Тема: Державна фінансова підтримка як інструмент фінансового оздоровлення підприємств. 1. Необхідність та доцільність участі держави в санації підприємств. 2. Передумови та критерії відбору підприємств для отримання фінансової допомоги держави. 3. Державний орган з питань банкрутства, повноваження та функції	2	основна [1; 3; 5]; додаткова [11; 15; 19]; ресурси мережі Інтернет [20; 22]

6. Плани практичних занять

Практичне заняття з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" – це різновид аудиторного навчального заняття, метою якого є формування практичних вмінь та навичок студентів, спрямованих на виконання аналітичних розрахунків та формування відповідних висновків за визначеним напрямом фінансового менеджменту.

Практичні заняття ґрунтуються на попередньо підготовленому методичному матеріалі, зокрема, сформованих практичних завданнях приблизно однакового ступеню складності, виконання яких студентами відбувається шляхом індивідуальної роботи.

Оцінки, отримані студентом за окремі практичні заняття враховуються при виставленні поточної модульної оцінки.

Вивчення дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" передбачає проведення практичних занять майже за всіма темами, що входять до складу дисципліни. Тематика практичних занять наведена у табл. 7.

Таблиця 7

Перелік тем практичних занять

Тема	Тематика та зміст практичних занять	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Модуль 1. Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств			
Тема 2. Санаційний контролінг	Оцінка імовірності настання банкрутства підприємства за даними його фінансової звітності: <ul style="list-style-type: none"> • з використанням моделі Альтмана; • з використанням моделі Спрінгейта; • з використанням моделі Р. Ліса	2	основна [1; 5; 6]; додаткова [14; 15; 19]
Тема 3. Санаційний аудит	Аудит фінансової сфери підприємства: <ul style="list-style-type: none"> • оцінювання структури балансу; • оцінка джерел фінансування підприємства; • оцінка ліквідності підприємства та його платоспроможності; • оцінювання прибутковості підприємства	2	основна [3; 5; 6]; додаткова [9; 12; 17]; ресурси мережі Інтернет [21; 22]

1	2	3	4
Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства	Оцінка фінансової рівноваги підприємства: <ul style="list-style-type: none"> • оцінка дотримання золотого правила балансу; • оцінка дотримання золотого правила фінансування; • оцінка дотримання правила вертикальної структури капіталу 	2	основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [9; 10; 12; 17 – 19]
Тема 5. Санація балансу	Розрахунок показників корпоративних прав підприємства в процесі санації балансу: <ul style="list-style-type: none"> • визначення санаційного прибутку; • складання балансу після проведення санації 	2	основна [5; 6]; додаткова [9; 10; 19]
Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємств	Розрахунок показників корпоративних прав за випадку фінансової допомоги власників підприємства: <ul style="list-style-type: none"> • розрахунок обсягу внесків власників у процесі санації; • розрахунок курсів корпоративних прав до та після санації; • складання балансу після проведення санації 	2	основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [8 – 10; 12; 13; 17 – 19]
Модуль 2. Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств			
Тема 7. Ре-структуризація підприємства	Побудова фінансової звітності підприємств, що реорганізуються: <ul style="list-style-type: none"> • складання розподільчого балансу підприємств після проведення реорганізації, спрямованої на розукрупнення підприємств; • складання балансу новоствореного підприємства після проведення реорганізації, спрямованої на укрупнення підприємств 	4	основна [1; 3; 5]; додаткова [7; 8; 19]; ресурси мережі Інтернет [22]

7. Курсова робота

Тема курсової роботи "Управління фінансовою санацією підприємства: фінансово-економічні та законодавчі аспекти".

Курсова роботи має складати 40 – 50 сторінок машинописного тексту та містити у собі такі структурні елементи:

- 1) титульний лист;
- 2) зміст;
- 3) вступ (1 – 2 стор.);
- 4) розділ 1 "Аналіз розвитку кризових явищ в економіці України" (7 – 10 стор.);
- 5) розділ 2 "Структурно-логічна схема Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (10 – 15 стор.);
- 6) розділ 3 "Формування санаційної стратегії підприємства" (15 – 20 стор.);
- 7) висновки (3 – 4 стор.)
- 8) список використаної літератури (не менше 25 джерел);
- 9) додатки.

Титульний лист курсової роботи виконується на уніфікованому бланку з підписами керівника курсової роботи та студента.

Зміст курсової роботи має містити найменування та нумерацію початкових сторінок усіх структурних елементів курсової роботи (змісту, вступу, розділів, висновків, списку літератури, додатків).

У **вступі** доводиться актуальність обраної теми, розкривається її сутність та значущість для управління фінансовою діяльністю підприємства. Формується мета та завдання, які необхідно вирішити для її досягнення, визначається об'єкт та предмет курсової роботи, наводяться загальні дані про підприємство, звітність якого виступає інформаційною базою дослідження.

У **висновках** наводяться основні результати курсової роботи, формулюються рекомендації щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Перелік використаної літератури повинен бути наведений після висновку з нової сторінки, оформлюється згідно з встановленими вимогами.

У **додатках** надається, насамперед, інформаційне забезпечення виконання курсової роботи (фінансова звітність). За необхідністю до них можна включити формули, проміжні розрахунки, таблиці, рисунки тощо.

Розділ 1. Аналіз розвитку кризових явищ в економіці України

Виконання першого розділу роботи передбачає проведення аналізу макроекономічної ситуації в Україні з урахуванням її особливостей, що вказують на наявність та розвиток кризових явищ в українській економіці.

Для цього студенту необхідно провести дослідження статистичних даних щодо основних макропоказників, динаміка яких може ілюструвати прояви економічної кризи. До таких показників можуть бути віднесені ВВП, індекс інфляції, індекси промислової продукції, обсяги інвестицій, індекс реальної заробітної плати та інші. Особливу увагу слід привернути до розгляду показників, якими безпосередньо характеризуються кризові явища в економіці в цілому та окремих регіонах або галузях промисловості (наприклад, кількість та структура збиткових підприємств за видами економічної та промислової діяльності, кількість порушених справ щодо банкрутства підприємств, структура прийняття рішень по справам щодо банкрутства та ін.) Динаміку обраних показників дозволяється розглядати у будь-якому розрізі: по Україні в цілому, у регіональних аспектах, у розрізі окремих галузей та окремо узятих регіонів та ін. На всі статистичні дані обов'язкові посилання!

За представленими статистичними даними студентом повинен бути проведений досить глибокий та ґрунтовний аналіз, за результатами якого зроблені висновки щодо наявності та глибини розвитку кризових явищ в економіці України.

Розділ 2. Структурно-логічна схема Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом"

Для виконання даного розділу необхідно ознайомитися та докладно проаналізувати зміст Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14 травня 1992 року N 2343-XII.

У процесі написання даного розділу студенту слід:

1) подати основні терміни, що використовуються у даному Законі (розділ 1), що визначають осіб, які приймають участь у процедурі банкрутства і основні дії та заходи, що можуть бути реалізовані у ході провадження справи про банкрутство підприємства;

2) скласти структурно-логічну схему, мета якої – розкриття змісту та послідовності реалізації процедури банкрутства господарюючого суб'єкта.

Схема може бути подана у вигляді однієї деталізованої діаграми або декількох рисунків, кожен з яких відображає перебіг тієї або іншої судової процедури банкрутства. Ступінь деталізації провадження справи щодо банкрутства підприємства у структурно-логічній схемі повинен бути досить високим. Необхідно вказувати учасників процедури банкрутства, часові рамки реалізації процедур відповідних дій, можливі варіанти розвитку подій тощо.

Особливості банкрутства щодо окремих категорій господарюючих суб'єктів детально розглядати не потрібно.

Розділ 3. Формування санаційної стратегії підприємства

Третій розділ роботи присвячено проведенню діагностики зовнішнього та внутрішнього середовища конкретного підприємства з метою формування загальних напрямків стратегії його фінансового оздоровлення.

Студент має право самостійно обрати підприємство, що є об'єктом дослідження, якщо має у своєму розпорядженні відповідну інформаційну базу. У іншому випадку, студент в якості аналітичного об'єкта може обрати підприємство, звітність якого представлена на Інтернет-порталі www.smida.gov.ua, що становить єдиний інформаційний масив даних про емітентів цінних паперів та зберігає в базах даних систематизовану інформацію про емітентів цінних паперів та професійних учасників фондового ринку України, за однієї умови: підприємство повинно мати ознаки розвитку кризових явищ (наприклад, наявність порушеної справи щодо банкрутства, проведення санації, наявність збитків, прострочених зобов'язань тощо).

Інформаційним забезпеченням виконання курсової роботи є фінансова звітність господарюючих суб'єктів згідно з П(С)БО: форма № 1 "Баланс" та форма № 2 "Звіт про фінансові результати". Часовий період дослідження – два роки.

Оцінка внутрішнього середовища функціонування підприємства спрямована на визначення класу кризи підприємства та виконується за наступними напрямками фінансового аналізу (рис. 1).

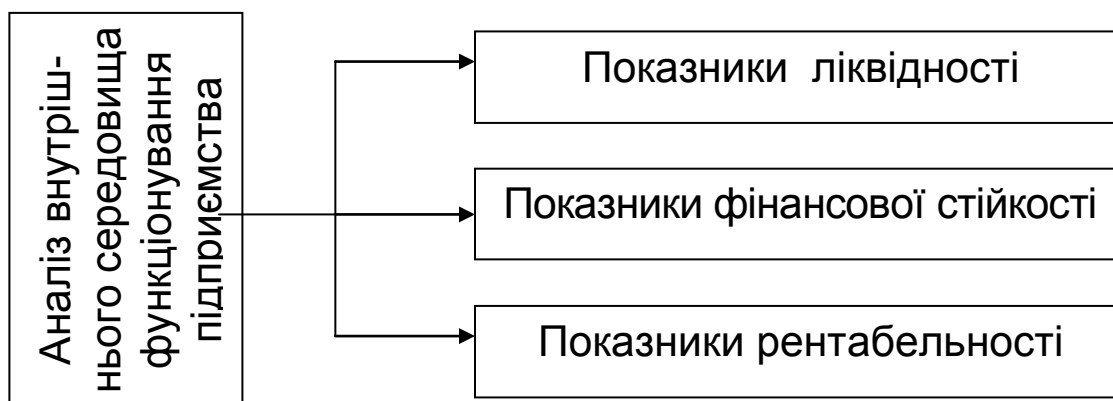

Рис. 1. Групування показників оцінки стану внутрішнього середовища

У процесі проведення аналізу за вказаними групами необхідно розрахувати такі показники:

1. Показники прибутковості (табл. 8).

Таблиця 8

Розрахунок показників, що характеризують прибутковість підприємства

Найменування показника	Позначення	Формула розрахунку	Нормативне значення або напрямок позитивної динаміки
Рентабельність власного капіталу	Rck	Відношення чистого прибутку (збитку) до обсягу власного капіталу	>0
Рентабельність активів	Ract	Відношення чистого прибутку (збитку) до обсягу активів	>0
Рентабельність діяльності	Rd	Відношення чистого прибутку (збитку) до чистого доходу від реалізації продукції	>0, зростання
Обсяг чистого прибутку	PRch	Обсяг чистого прибутку (збитку)	>0, зростання
Рентабельність основного капіталу	Rosn_k	Обсяг валового прибутку (збитку) до величини необоротних активів	>0, зростання
Рентабельність продукції	Rprod	Обсяг валового прибутку (збитку) до собівартості реалізованої продукції	>0, зростання

2. Показники ліквідності (табл. 9).

Таблиця 9

Розрахунок показників, що характеризують ліквідність підприємства

Найменування показника	Позначення	Формула розрахунку	Нормативне значення або напрямок позитивної динаміки
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Labs	Відношення абсолютно ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	0,2 – 0,35
Коефіцієнт проміжної ліквідності	Lprom	Відношення оборотних активів за вирахуванням запасів до короткострокових зобов'язань	0,7 – 1
Коефіцієнт покриття	Ltek	Відношення оборотних активів до короткострокових зобов'язань	1,7 – 2
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Dz/Kz	Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	>1
Коефіцієнт маневреності ВОК	Kman_sos	Відношення абсолютно ліквідних активів до власних оборотних засобів	>0, зростання

3. Показники фінансової стійкості (табл. 10).

Таблиця 10

Розрахунок показників, що характеризують фінансову стійкість

Найменування показника	Позначення	Формула розрахунку	Нормативне значення або напрямок позитивної динаміки
Коефіцієнт автономії	Kavt	Відношення власного капіталу до підсумку балансу	>0,5
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Kfnki	Відношення власного капіталу до суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань	>0,6
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	Kdfn	Відношення суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань до підсумку балансу	>0,5
Коефіцієнт забезпеченості ВОК	Kobes_sos	Відношення власних оборотних коштів до величини оборотних активів підприємства	>0,1
Коефіцієнт фінансування	Kfin	Відношення позикового капіталу до власного капіталу	<1
Коефіцієнт поточної заборгованості	Ktek_zad	Питома вага короткострокових зобов'язань у загальній сумі капіталу підприємства	зменшення

Означені показники необхідно розрахувати в динаміці за два роки, результати звести до таблиці, проаналізувати.

Далі для позиціонування підприємства у матриці санаційних стратегій (рис. 2) необхідно визначити клас кризи, у якому знаходиться підприємство (табл. 11).

Таблиця 11

Характеристика класів кризи підприємства

Клас кризи	Характеристика класу кризи	Модель розпізнавання класу кризи	
Криза для власників Class _{cr1}	Доходність підприємства падає, рентабельність мінімальна або відсутня, темпи прироста фінансових результатів від'ємні	Прибутковість (PR)	0
		Ліквідність (L)	1
		Фінансова стійкість (FU)	1
Криза для кредиторів Class _{cr2}	Підприємство не здатне забезпечити своєчасне та повне виконання зобов'язань, низький рівень ліквідності, мінімальна доходність (або взагалі відсутня)	Прибутковість (PR)	0
		Ліквідність (L)	0
		Фінансова стійкість (FU)	1
Криза для підприємства Class _{cr3}	Порушена фінансова стійкість підприємства, низький (або критичний) рівень фінансової автономії, ліквідність та доходність на мінімальному рівні	Прибутковість (PR)	0
		Ліквідність (L)	0
		Фінансова стійкість (FU)	0

0 і 1 – булеві змінні. Значення 1 присвоюється у випадку, якщо більше 2/3 показників аналізованої групи (PR, L, FU) знаходяться у нормативних межах; значення 0 – у інакшому випадку.

Визначення класу кризи необхідно здійснювати за моделлю, яка представлена таким кортежем:

$Class_{cr_i} = \langle PR, L, FU \rangle$ за умови, що

$Class_{cr1} = \{0; 1; 1\}$ – криза для власників підприємства;

$Class_{cr2} = \{0; 0; 1\}$ – криза для кредиторів;

$Class_{cr3} = \{0; 0; 0\}$ – криза для підприємства.

I клас – криза для власників підприємства проявляється в погіршенні фінансово-економічного стану, обумовленому зниженням прибутковості, падінням темпів зростання прибутку, що не відображається на розрахунках із кредиторами;

II клас – криза для кредиторів виникає тоді, коли падіння доходів приводить до нестачі коштів і характеризується зниженням рівня ліквідності активів і, як наслідок, неповним або несвоєчасним виконанням зобов'язань підприємства перед кредиторами;

III клас – криза для підприємства виникає як результат існування перших двох етапів і характеризує такий фінансовий стан, при якому зобов'язання підприємства перевищують його власні кошти, порушується фінансова стійкість підприємства, виникає реальна загроза банкрутства.

Зовнішнє

Сприятливе

Стагнаційне

Несприятливе

S_{A1}	S_{B1}	S_{C1}
S_{A2}	S_{B2}	S_{C2}
S_{A3}	S_{B3}	S_{C3}

Криза для
власників

Криза для
кредиторів

Криза для
підприємства

**Внутрішнє
середовище**

Рис. 2. Матриця санаційних стратегій

Матриця санаційних стратегій (рис. 2) надає можливість співставити стан внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства. Таким чином, стан внутрішнього середовища студент визначає згідно з проведеними розрахунками та наведеною моделлю, а стан зовнішнього середовища можна охарактеризувати таким чином:

- несприятливе зовнішнє середовище – характеризується мінімальною кількістю й можливостями або, у крайньому випадку, недоступністю використання зовнішніх форм фінансування для санації підприємства;
- стагнаційне зовнішнє середовище – надає обмежений вибір джерел фінансових ресурсів, при цьому їхня доступність також обмежена;
- сприятливе зовнішнє середовище – відображає можливість залучення достатньої кількості зовнішніх фінансових ресурсів для фінансування санаційних заходів і їх відносно високу доступність.

У 2008 році зовнішнє середовище класифікується як стагнаційне, а у 2009 та 2010 роках – як несприятливе.

Таким чином, студенту необхідно позиціонувати підприємство у матриці санаційних стратегій станом на кінець останнього аналізованого ним року згідно з наведеними вище даними, представити отриманий результат на рисунку, проаналізувати.

Економічний зміст матриці санаційних стратегій подано в табл. 12.

Таблиця 12

Економічний зміст складових матриці санаційних стратегій

Вид санаційної стратегії	Зміст стратегії
1	2
S_{A1}	Характеризується найбільш легким класом кризи – криза для власників і сприятливим станом зовнішнього середовища. Для даної ситуації найбільш доцільним уявляється використання стратегії відновлення ефективного функціонування підприємства на основі активного залучення позикових фінансових ресурсів (реалізація інвестиційних проектів, залучення санаційних банківських кредитів і т. п.).
S_{A2}	Стан підприємства оцінюється як криза для власників при стагнаційному зовнішньому середовищі. У цьому випадку стратегія відновлення ефективного функціонування підприємства може бути реалізована за допомогою інструментів, що поєднують у собі використання доступних за термінами і вартістю зовнішніх фінансових ресурсів з мінімальним ризиком і одночасне виявлення резервів внутрішніх джерел фінансування. Стосовно зовнішнього середовища такими інструментами можуть виступати збільшення статутного фонду підприємства, використання коштів інвесторів та ін., а стосовно внутрішнього середовища функціонування – максимізація вхідних грошових потоків, реалізація невикористовуваних активів і т. п.
S_{A3}	Криза для власників підприємства виникає на фоні несприятливого зовнішнього середовища функціонування. Для даних господарюючих суб'єктів доцільним передбачається використання стратегії, спрямованої на забезпечення зростання прибутковості підприємства на основі мобілізації внутрішніх фінансових резервів. В якості найбільш ефективних способів реалізації даної стратегії можна виділити збільшення виручки від реалізації, оптимізацію структури активів, зниження виробничих та невиробничих витрат та ін.

1	2
S _{B1} .	Підприємство знаходиться в класі кризи для кредиторів, а стан зовнішнього середовища оцінюється як сприятливий. У цій ситуації доцільним уявляється використання стратегії відновлення платоспроможності на основі застосування фінансових інструментів управління зовнішніми фінансовими ресурсами, спрямованих на пошук альтернативних наявним, більш дешевих джерел позикового капіталу або додаткове залучення коштів власників підприємства, що могло б підвищити його ліквідність і платоспроможність. Актуальною також уявляється оптимізація політики управління кредиторською заборгованістю, пов'язана з пошуком найбільш вигідних для підприємства умов формування зобов'язань, мінімізацією їхньої вартості й забезпеченням своєчасних розрахунків
S _{B2} .	Характеризується класом кризи для кредиторів і стагнаційним станом зовнішнього середовища. У цьому випадку стратегія відновлення платоспроможності може бути реалізована за допомогою фінансових інструментів, спрямованих на скорочення або пролонгацію зобов'язань підприємства, з одного боку, і оптимізацію його вхідних і вихідних грошових потоків, з іншої. Так, за допомогою угод із кредиторами може бути проведені реструктуризація або пролонгація існуючої заборгованості, у той же час оптимізація структури грошових потоків дозволить сформуванню додатково внутрішні фінансові ресурси
S _{B3}	Відображає кризу для кредиторів на тлі несприятливого стану зовнішнього середовища функціонування підприємства. У даній ситуації реалізація стратегії відновлення платоспроможності може бути здійснена за допомогою мобілізації внутрішніх фінансових джерел санації, до яких можна віднести реструктуризацію активів, збільшення вхідних і мінімізацію вихідних грошових потоків, згорання інвестицій і т. п.
S _{C1}	Характеризується класом кризи для підприємства в цілому й сприятливому стані зовнішнього середовища. Для даних господарюючих суб'єктів рекомендується застосування стратегії запобігання банкрутства, для реалізації якої підприємство при відсутності внутрішніх фінансових ресурсів може скористатися тими фінансовими інструментами, що надає зовнішнє середовище. Так, можливе одержання санаційних кредитів, однак на більше жорстких умовах (гарантія третьої особи, додаткове забезпечення, більше високі відсотки), висновок угод із кредиторами, участь інвесторів у фінансовому оздоровленні підприємства

1	2
S _{C2}	Криза для підприємства в цілому обтяжена обмеженістю доступності фінансових ресурсів у зовнішнім середовищі. У даній ситуації стратегія запобігання банкрутства, що рекомендується для підприємства, може бути реалізована тільки за допомогою зовнішніх агентів, якими можуть виступати: держава (у рамках проведення протекціоністської політики), муніципальні органи керування (якщо в кризовому стані перебувають містоутворюючі підприємства), кредитори (через реструктуризацію й пролонгацію зобов'язань, у виняткових випадках – списання боргів)
S _{C3}	Характеризує найбільш складну ситуацію – криза для підприємства сформувалась в умовах несприятливого зовнішнього середовища. У такому випадку ціль санаційної стратегії – запобігання банкрутства може бути досягнута через ініціювання санації в рамках процедури банкрутства й фінансування санаційних заходів за допомогою фінансових ресурсів кредиторів, санаторів, інших зацікавлених осіб

Згідно з положенням підприємства у матриці санаційних стратегій, студенту необхідно надати рекомендації підприємству щодо формування його санаційної стратегії та обґрунтувати і навести пропоновані заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства.

Курсова робота оформляється згідно з загальноуніверситетськими вимогами, а саме:

чорним чорнилом від руки або надрукована з використанням середовища Windows на одній стороні аркуша білого паперу форматом А4 (210 x 297 мм) у вигляді суцільного тексту, ілюстрацій і таблиць. Гарнітура шрифту типу Times New Roman розміром кг 14. Міжрядковий інтервал – множина 1,3.

Допускається використання аркушів форматом А3 (297 x 420 мм), коли це необхідно.

Текст слід писати, дотримуючись таких полів: верхнє і нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм, лівє – не менше 30 мм.

При виконанні робіт необхідно дотримувати рівномірну щільність, контрастність і чіткість зображення по всій роботі. Усі лінії, літери, цифри і знаки повинні бути чіткими й однаково чорними по всій роботі.

Окремі слова, формули, знаки, що вписуються в текст, повинні бути чорного кольору: щільність вписаного тексту повинна бути максимально наближеною до щільності основного зображення.

Помилки, описки та графічні неточності допускається виправляти підчищенням або зафарбовуванням білим кольором і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого від руки.

Структурні елементи "ЗМІСТ", "ВСТУП", "ВИСНОВОК", "ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ", "ДОДАТКИ" не нумерують, а їхні найменування служать заголовками структурних елементів.

Абзацний відступ повинен бути однаковим по всьому тексту роботи і рівним 1,25 см (або 5 символами).

Найменування таких структурних елементів, як розділи і підрозділи основної частини роботи, повинні мати пронумеровані заголовки.

Заголовки структурних елементів слід розташовувати в центрі і писати великими літерами без крапки наприкінці, не підкреслюючи.

Заголовки розділів і підрозділів робіт варто починати з абзацного відступу, не підкреслюючи, без крапки наприкінці. Заголовки слід писати великими літерами, підзаголовки – малими, крім першої великої. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Переноси слів у заголовку не допускаються. Відстань між заголовком і наступним або попереднім текстом повинна бути в межах 20 мм, однакова по всій роботі.

Найменування наступного підрозділу та початок його тексту розташовують на тій же самій сторінці, де закінчується попередній підрозділ.

Сторінки робіт варто нумерувати арабськими цифрами, дотримуючись наскрізної нумерації по всьому тексту. Номер сторінки проставляють у правому верхньому кутку сторінки без крапки наприкінці.

Розділи роботи повинні мати порядкову нумерацію в межах викладу основної частини роботи і позначатися арабськими цифрами з крапкою, наприклад 1., 2., 3. і т. д.

Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, розділених крапкою. Після номера підрозділу ставлять крапку, наприклад 1.1., 1.2., 1.3. і т. ін.

Таблицю варто розташовувати безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці/сторінках, якщо таблиця надто завелика для її вбудовування в структуру тексту. На всі

таблиці повинні бути посилання в тексті. Таблиці нумерують арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться в додатках. Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, розділених крапкою.

Назва таблиці пишеться малими літерами, крім першої великої, і розташовується над таблицею. Назва повинна бути короткою і відбивати зміст таблиці. Графи та рядки таблиці нумеруються арабськими цифрами. Наприкінці назв таблиць крапки не ставлять. Відстань від тексту роботи до таблиці – один рядок (але не більш 10 мм).

Назви схем, рисунків, графіків, діаграм, креслень розташовують під ілюстрацією. При необхідності під ілюстрацією розташовують роз'яснювальні дані.

Ілюстрації варто нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, що приводяться в додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, розділених крапкою.

У тексті допускається робити посилання на джерела в квадратних дужках із вказівкою порядкового номера джерела в переліку використаної літератури та номера сторінки, звідки взяті дані. Також можна посилатися на розділи, підрозділи, ілюстрації, таблиці, формули, рівняння, додатки, вказуючи при цьому їхні номери.

Після останньої сторінки переліка використаної літератури (перед додатками необхідно розмістити чистий аркуш паперу, на якому посередині великими літерами написати "ДОДАТКИ". У змісті студентських робіт треба вказувати першу сторінку додатків.

Кожен додаток починається з нової сторінки. При цьому він повинен мати заголовок, написаний угорі аркуша маленькими літерами з першою великою, симетрично щодо тексту сторінки.

Додатки повинні мати загальну з іншою частиною роботи наскрізну нумерацію сторінок.

8. Самостійна робота студентів

Самостійна робота є необхідним елементом успішного засвоєння навчального матеріалу будь-якої дисципліни.

До основних видів самостійної роботи студентів належить:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з вивчення рекомендованої викладачем літератури та додаткових літературних джерел.
3. Самостійне вивчення окремих питань на основі навчальної та додаткової літератури.
4. Вивчення основних термінів та понять з дисципліни.
5. Робота з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами.
6. Підготовка до практичних та семінарських занять.
7. Підготовка до проміжного та підсумкового контролю.
8. Контрольна перевірка кожним слухачем особистих знань за запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю.
9. Робота з матеріалами мережі Internet.

Для опанування матеріалу дисципліни "Фінансовий аналіз" окрім лекційних, практичних (семінарських) занять, тобто аудиторної роботи, значну увагу необхідно приділяти саме самостійній роботі. Це пов'язано з різноманітністю підходів, що використовуються в сучасній вітчизняній та закордонній практиці для проведення фінансового аналізу діяльності підприємств та необхідністю ознайомлення з даними підходами студентів.

Крім того, за всіма темами, які визначені навчальним планом, передбачені лекції. Однак окремі питання, які входять до змісту дисципліни, досить стисло і оглядово розглядаються на лекціях, семінарських і практичних заняттях або не розглядаються взагалі, а тому потребують більш детального і глибокого вивчення. Індивідуальний план самостійної роботи студента подано у табл. 13.

Індивідуальний план самостійної роботи студента

Тема	Види та форми СРС	Кількість годин	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності
1	2	3	4	5
Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	5	1 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	1 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Огляд законодавчої бази щодо банкрутства підприємств	10	1 тиждень	Розгляд та обговорення підготовлених
	2.2. Написання курсової роботи	6	1 тиждень	–
Тема 2. Санаційний контролінг	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	5	2 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	2 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Написання курсової роботи	6	2 тиждень	–
Тема 3. Санаційний аудит	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	5	3 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	3 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Написання курсової роботи	6	3 тиждень	–

1	2	3	4	5
Тема 4. Внутрішні механізми підприємства фінансової санації	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	5	4 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	4 тиждень	–
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.1. Написання курсової роботи	6	4 тиждень	–
Тема 5. Санація балансу	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	5	5 – 6 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	5 – 6 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.2. Написання курсової роботи	6	5 – 6 тиждень	Попередній захист курсової роботи (1 етап)
Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	5	7 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	7 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.2. Написання курсової роботи	6	7 тиждень	–
Тема 7. Реструктуризація підприємства	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	4	8 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	8 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			

Закінчення табл. 13

1	2	3	4	5
	2.1. Огляд законодавчої бази щодо реструктуризації підприємств	10	8 тиждень	Розгляд та обговорення матеріалів
	2.2. Написання курсової роботи	6	8 тиждень	–
Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	4	9 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	9 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.2. Написання курсової роботи	6	9 тиждень	–
Тема 9. Оцінка вартості майна підприємства	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	5	10 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	10 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.2. Написання курсової роботи	6	10 тиждень	Попередній захист курсової роботи (2 етап)
Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств	1. Підготовка до поточних аудиторних занять			
	1.1. Вивчення основної та додаткової літератури	4	11 тиждень	Активна участь у семінарських та практичних заняттях
	1.2. Підготовка до семінарських занять	4	11 тиждень	
	2. Пошуково-аналітична робота			
	2.2. Написання курсової роботи	6	11 тиждень	Захист курсової роботи
Всього:		167		

9. Контрольні запитання для самодіагностики

Модуль 1. Сутність та економічні механізми фінансової санації підприємств

Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення

1. Визначте зміст поняття фінансової кризи підприємства.
2. Якими параметрами характеризується фінансова криза на підприємстві.
3. Виділіть основні фактори, що можуть привести до розвитку фінансової кризи на підприємстві. Охарактеризуйте їх.
4. Охарактеризуйте види криз підприємства.
5. У чому полягає основна мета антикризового фінансового управління?
6. Надайте визначення санації. У чому полягають її відмітні характеристики як інструмента антикризового фінансового управління?
7. У яких випадках приймається рішення про проведення фінансової санації?
8. Охарактеризуйте типи санаційних заходів.
9. Розкрийте взаємозв'язок між видами, формами та іншими класифікаційними характеристиками санації.
10. Розкрийте зміст класичної моделі санації.
11. Які ви знаєте сучасні підходи до проведення фінансової санації підприємств?

Література: основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [8; 11; 15; 16; 17].

Тема 2. Санаційний контролінг

1. У чому полягає сутність контролінгу як інструмента антикризового управління?
2. Охарактеризуйте місце контролінгу в системі функцій фінансового менеджменту.
3. Виділіть завдання санаційного контролінгу на підприємстві.
4. Виділіть функції контролінгу згідно з їх класифікацією.
5. У чому полягає інформаційне забезпечення системи контролінгу?
6. Координація як специфічна функція контролінгу.

7. Охарактеризуйте зв'язок стратегічного контролінгу та формування стратегії санації підприємства.

8. Охарактеризуйте бюджетування як інструмент оперативного контролінгу.

9. Розкрийте зміст та етапи побудова системи раннього попередження та реагування (СРПР). На вирішення яких завдань вона спрямована?

10. Які ви знаєте моделі оцінки імовірності настання банкрутства підприємства? Перерахуйте їх.

11. Коротко охарактеризуйте методи контролінгу.

12. Визначте структуру плану санації підприємства. На основі яких принципів він повинен бути побудований?

13. Розкрийте та охарактеризуйте структуру основної частини плану санації.

Література: основна [1; 5; 6]; додаткова [14; 15; 19].

Тема 3. Санаційний аудит

1. Визначте особливості санаційного аудиту. У чому полягають його основні завдання?

2. Хто може виступати замовниками санаційного аудиту?

3. Охарактеризуйте етапи санаційного аудиту.

4. Розкрийте зміст поняття "санаційна спроможність підприємства".

5. Які методи можуть використовуватися під час проведення санаційного аудиту?

6. Визначте напрями аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства під час проведення санаційного аудиту.

7. У чому полягає аудит фінансової сфери підприємства?

8. Розкрийте зміст основних розділів акту аудиторської перевірки.

Література: основна [3; 5; 6]; додаткова [9; 12; 17]; ресурси мережі Інтернет [20; 22].

Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства

1. Визначте та охарактеризуйте джерела фінансування санаційних заходів підприємства.

2. Сутність та види потреб підприємства у капіталі.

3. Особливості формування потреби в капіталі у процесі санації підприємства.

4. Сутність поняття "фінансова рівновага". Рівняння фінансової рівноваги.

5. Зміст та порядок розрахунку золотого правила фінансування.

6. Зміст та порядок розрахунку золотого правила балансу.

7. Зміст та порядок розрахунку правила вертикальної структури капіталу.

8. Напрями збільшення вхідних грошових потоків підприємства.

9. Охарактеризуйте напрями зменшення вихідних грошових потоків підприємства.

10. У чому полягає реструктуризація активів, її передумови та ефективність використання на підприємствах у стані кризи.

Література: основна [1 – 3; 5; 6]; додаткова [9; 10; 12; 17 –19].

Тема 5. Санація балансу

1. Охарактеризуйте складові власного капіталу підприємства.

2. Які функції виконує статутний капітал підприємства?

3. У чому полягає економічний зміст санації балансу та призначення санаційного прибутку?

4. Коли виникають передумови щодо зменшення статутного капіталу підприємств?

5. У чому полягають основні цілі зменшення статутного фонду підприємства?

6. Охарактеризуйте методи зменшення статутного фонду.

7. Що таке деномінація та конверсія акцій?

Література: основна [5; 6]; додаткова [9; 10; 19].

Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємств

1. Визначте, з використанням яких форм фінансування власники можуть приймати участь у санації підприємств?

2. У чому полягають основні цілі збільшення статутного фонду?

3. Охарактеризуйте методи збільшення статутного фонду.

4. Які ви знаєте джерела збільшення статутного фонду?

5. Що таке "альтернативна санація"?

6. У яких формах кредитори можуть брати участь у фінансовому оздоровленні боржника?

7. Особливості санаційних кредитів для підприємства.

8. Як може персонал приймати участь у санації підприємства?

Література: основна [1 – 3; 5]; додаткова [8 – 10; 12; 13; 17 – 19].

Модуль 2. Організаційно-правові аспекти фінансової санації підприємств

Тема 7. Реструктуризація підприємства

1. Розкрийте зміст поняття "реструктуризація підприємства".

2. Визначте класифікаційні ознаки реструктуризації.

3. Коротко охарактеризуйте види реструктуризації підприємства.

4. У чому полягає цільова спрямованість санаційної реструктуризації ?

5. Охарактеризуйте етапи та порядок проведення реструктуризації.

6. У чому полягають особливості реорганізації, спрямованої на укрупнення підприємств?

7. У чому полягають особливості реорганізації, спрямованої на розукрупнення підприємств?

8. Охарактеризуйте перетворення як особливий вид реорганізації підприємств.

Література: основна [1; 3; 5]; додаткова [7; 8; 19]; ресурси мережі Інтернет [22].

Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства

1. У чому полягають мета та функції законодавства про банкрутство?

2. Перерахуйте суб'єктів процесу банкрутства.

3. Які підстави можуть слугувати для порушення справи щодо банкрутства підприємства?

4. Назвіть основні нормативні акти, що регулюють процес банкрутства в Україні.

5. Перерахуйте основні процедури в межах справи щодо банкрутства підприємств.

6. У чому полягає відмінність між судовою та досудовою санацією?

7. Визначте підстави для проведення санації підприємства у судовому порядку, порядок і строки її здійснення.

Література: основна [1; 4]; додаткова [17]; ресурси мережі Інтернет [20 – 23].

Тема 9. Оцінка вартості майна підприємства

1. Чому виникає потреба у проведенні експертного оцінювання вартості майна підприємства?

2. Охарактеризуйте принципи оцінювання вартості майна.

3. Охарактеризуйте етапи оцінювання майна підприємства.

4. Виділіть та охарактеризуйте методи оцінювання майна підприємства.

5. Виділіть об'єкти оцінювання майна підприємства.

Література: основна [5; 6]; додаткова [7; 10].

Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств

1. У чому полягають передумови та необхідність участі держави у процесах фінансового оздоровлення підприємств?

2. Визначте основні критерії відбору підприємств для надання їм цільової державної підтримки.

3. Перерахуйте органи, які вирішують питання санаційної підтримки підприємств, їх функції та завдання.

4. Виділіть основні форми та методи державної підтримки підприємств.

Література: основна [1; 3; 5]; додаткова [11; 15; 19]; ресурси мережі Інтернет [20; 22].

10. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за відповідним графіком у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань і курсових робіт; перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

1) індивідуальних консультацій (запитання-відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

2) групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик).

Індивідуально-консультативна робота з практичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

1) індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань, стосовно яких виникли запитання);

2) групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота з метою комплексного оцінювання засвоєння студентом програмного матеріалу проводиться у вигляді індивідуального захисту самостійних завдань та курсової роботи.

11. Методики активізації процесу навчання

Одна з вимог до сучасної вищої школи – студенти повинні опанувати не тільки програму комплексу навчальних дисциплін, але і модель дії спеціаліста в тій чи іншій сфері професійної діяльності (ситуації).

Для відпрацювання такої узагальненої моделі дії спеціаліста, а також найбільш типових ситуацій майбутньої професійної діяльності, використовуються різні форми активного навчання. До них належать комплексні контрольні завдання, ситуаційні задачі, аналіз конкретних виробничих ситуацій, ділові ігри, різноманітні форми науково-дослідної та індивідуальної роботи студентів.

Хоча перелічені методи відрізняються як формою проведення занять, так і завданнями, які необхідно вирішувати в навчальному процесі, вони мають спільні цілі:

- активізувати сприйняття матеріалу в навчальному процесі;
- відтворити реальні професійні ситуації та фрагменти майбутньої професійної діяльності;
- прищепити навички творчого аналізу фактичного матеріалу;
- виховати системне мислення, що включає комплексне розуміння ситуації, що склалася;
- прищепити навички самостійного (або колективного) опрацювання рішень з проблемних питань;
- оволодіти методами моделювання ситуацій, наслідків прийняття рішень, здійснення дій.

Крім того, окремі методи активного навчання (комплексні контрольні завдання, ситуаційні задачі, ділові ігри та ін.) можуть виконувати не тільки навчальну функцію, але і контрольню-перевіркову. Вони можуть використовуватись для поточної атестації студентів (оцінки ступеня засвоєння окремих блоків тем); для підсумкового стану вивчення курсу (при проведенні заліків, іспитів) та для перевірки підготовленості студентів до вирішення професійних завдань і виконання функцій, передбачених кваліфікаційними вимогами (комплексні контрольні кваліфікаційні завдання).

Вибір конкретних форм і методів активного навчання здійснюється, виходячи із структури і змісту навчальної дисципліни, конкретних цілей та завдань навчання. Як правило, використання активних методів навчання здійснюється після опрацювання типових методик і застосування традиційних форм навчання – розв’язання типових задач, проведення традиційних семінарських і практичних занять.

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни подано у табл. 14.

Таблиця 14

**Освітні технології активізації процесу навчання
за темами навчальної дисципліни**

Тема	Практичне застосування освітніх технологій
1	2
Тема 1. Фінансова санація підприємства, її економічний зміст та порядок проведення	Кейс "Визначення причин виникнення та розвитку фінансової кризи на підприємстві"
Тема 2. Санаційний контролінг	Кейс "Методи санаційного контролінгу та особливості їх використання на підприємстві"
Тема 3. Санаційний аудит	Проблемна лекція "Основні завдання санаційного аудиту в процесі фінансового оздоровлення". Модерація методичних підходів до проведення санаційного аудиту
Тема 4. Внутрішні механізми фінансової санації підприємства	Міні-лекція "Передумови та особливості використання внутрішніх механізмів фінансування санації"

1	2
Тема 5. Санація балансу	Кейс "Санація балансу господарюючого суб'єкта: передумови проведення та можливі наслідки "
Тема 6. Зовнішні фінансові джерела санації підприємства	Міні-лекція "Залучення зовнішніх фінансових джерел для фінансування санаційних заходів на підприємстві "
Тема 7. Реструктуризація підприємства	Ділова гра "Реорганізація підприємства, що знаходиться в умовах кризового стану"
Тема 8. Економіко-правові аспекти санації, банкрутства та ліквідації підприємства	Проблемна лекція "Правові основи процесу санації підприємства в сучасних умовах"
Тема 9. Оцінка вартості майна підприємства	Кейс "Використання методів оцінювання вартості майна підприємства"
Тема 10. Державна фінансова підтримка санації підприємств	Міні-лекція "Передумови та необхідність державної фінансової підтримки проблемних підприємств"

12. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів

Поточне оцінювання здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Об'єктами поточного контролю є:

- 1) активність та результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни; відвідування занять;
- 2) виконання завдань самостійної роботи;
- 3) виконання завдань поточного контролю;
- 4) виконання завдань модульного контрольного завдання.

Контроль систематичного виконання самостійної роботи та активності на практичних заняттях

Оцінювання проводиться за 12-бальною шкалою за такими критеріями: розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни; знайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

уміння поєднувати теорію з практикою при розгляді задач фінансового менеджменту при виконанні самостійних завдань, та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Оцінка "відмінно" (10 – 12 балів) ставиться за умови відповідності індивідуального завдання студента, або його усної відповіді усім п'ятьом зазначеним критеріям. Відсутність тієї або іншої складової знижує оцінку на відповідну кількість балів.

При оцінюванні індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то оцінка на розсуд викладача, буде знижена.

Оцінювання знань студента під час виконання завдань для самостійної роботи проводиться за 12-бальною шкалою.

Проміжний модульний контроль

Проміжний модульний контроль рівня знань передбачає виявлення опанування студентом матеріалу лекційного модуля, практичних робіт та вміння застосовувати його для вирішення практичної ситуації і проводиться у вигляді поточного модульного контролю.

Завдання ПМК містить завдання різного рівня складності: стереотипні, діагностичні, евристичні. Для оцінювання рівня відповідей студентів на завдання ПМК використовуються такі критерії оцінювання (табл. 15)

Таблиця 15

Критерії оцінювання завдань

Бал	Стереотипного завдання
1	2
0,5	Розпочато розрахунки за відповідною моделлю оцінки імовірності банкрутства або проведено розрахунки з помилками.
1	Проведено розрахунки за відповідною моделлю оцінки імовірності банкрутства без помилок. Наведено критерії оцінювання імовірності настання банкрутства за відповідною моделлю.
1,5	Проведено розрахунки за відповідною моделлю оцінки імовірності банкрутства без помилок, наведено критерії оцінювання імовірності настання банкрутства. Розпочато висновки.

1	2
2,0	Виконано вірно всі дії щодо оцінки імовірності настання банкрутства підприємства за правильним алгоритмом згідно з відповідною моделлю, надано повні пояснення до проведених розрахунків та зроблено висновки
Діагностичного завдання	
0,5	Розпочато розрахунок без пояснень та обґрунтування вибору показників для аналізу
1	Проведено розрахунок аналітичних показників (без обґрунтування їх вибору та наведених формул і пояснень економічного змісту показників)
1,5	Обґрунтовано вибір та проведено розрахунок аналітичних показників за заданим напрямком оцінювання
2,0	Обґрунтовано вибір та проведено розрахунок аналітичних показників за заданим напрямком оцінювання, наведено формули розрахунку, розпочато висновки
2,5	Сформовано аналітичні висновки за результатами проведених розрахунків. Надано рекомендації для підприємства на основі проведених розрахунків та сформованих висновків
Евристичного завдання (завдання 5)	
0,5	Розпочато складання балансу новоствореного підприємства або баланс містить помилки
1,0	Розпочато складання балансу, визначено обсяг збільшення статутного капіталу
1,5	Складено баланс підприємства станом після реорганізації за відсутності пояснень та розрахунків
2,0	Складено баланс підприємства після реорганізації, визначено обсяг збільшення статутного капіталу та обсяг компенсаційних виплат власникам корпоративних прав
2,5	Складено баланс підприємства станом після реорганізації, повністю проведено необхідні розрахунки, наведено пояснення до проведених розрахунків
3,0	Складено баланс підприємства станом після реорганізації, наведено пояснення до проведених розрахунків Сформовано аналітичні висновки за результатами проведених розрахунків. Надано рекомендації для підприємства після проведення реорганізації.

Метою вирішення тестових завдань з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" є засвоєння студентами теоретичних знань з фінансового менеджменту, придбання практичних вмінь та навичок. Відповідно до Галузевого стандарту освіти тестові завдання спрямовані на забезпечення виконання студентами виробничих функцій (аналітичних, виконавських, організаційних), задач діяльності (професійних, соціально-

виробничих і соціально-побутових) та класів задач діяльності (стереотипних, діагностичних і евристичних), згідно з якими має здійснюватися підготовка фахівця спеціальності "Фінанси і кредит" рівня магістр.

Критерії оцінювання курсової роботи

Курсова робота оцінюється за такими критеріями

самостійність виконання;

логічність та послідовність викладення матеріалу;

повнота розкриття теми (проблемної ситуації чи науково-практичного завдання);

обґрунтованість висновків;

використання статистичної інформації та додаткових літературних джерел;

наявність конкретних пропозицій,

якість оформлення.

Проведення поточно-модульного контролю

Поточно-модульний контроль здійснюється та оцінюється за двома складовими: практичний модульний контроль і лекційний (теоретичний) модульний контроль. Оцінка за практичну складову модульного контролю виставляється за результатами оцінювання знань студента під час практичних занять, виконання курсової роботи та ПМК згідно з графіком навчального процесу. Лекційний модульний контроль здійснюється у письмовій формі за відповідними білетами.

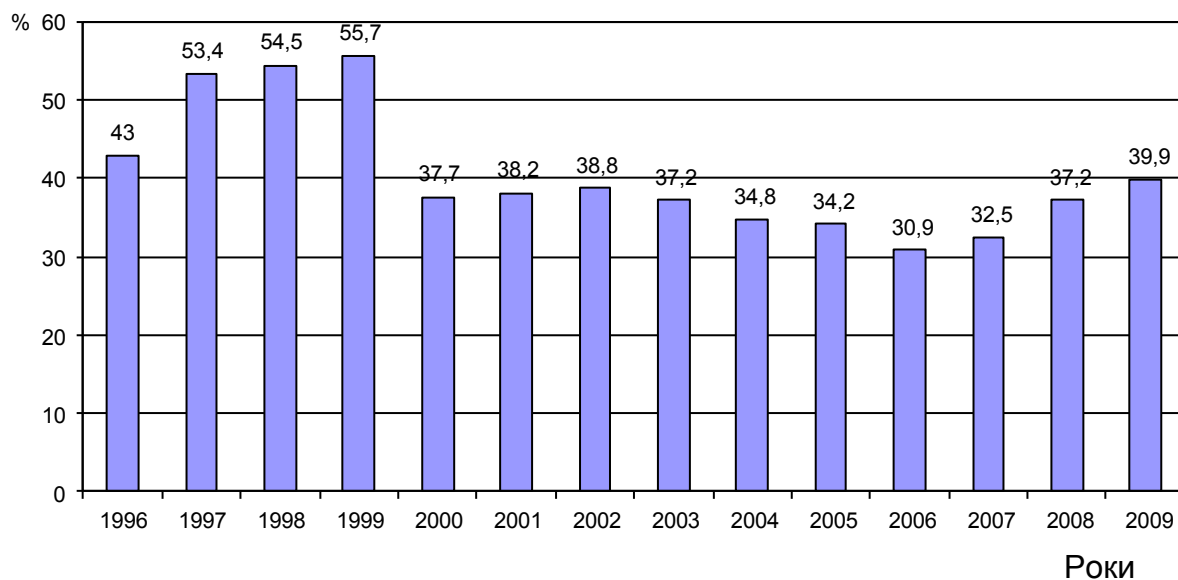
Для підведення підсумків роботи студентів із змістовного модуля виставляється підсумкова оцінка з поточно-модульного контролю, яка враховує оцінки за практичний модульний контроль і лекційний модульний контроль.

Таким чином після вивчення тем 1 – 6 (модуль 1) студенти денної форми виконують завдання до модуля 1. Відповідно, після вивчення тем 7 – 10 (модуль 2) – завдання до модуля 2.

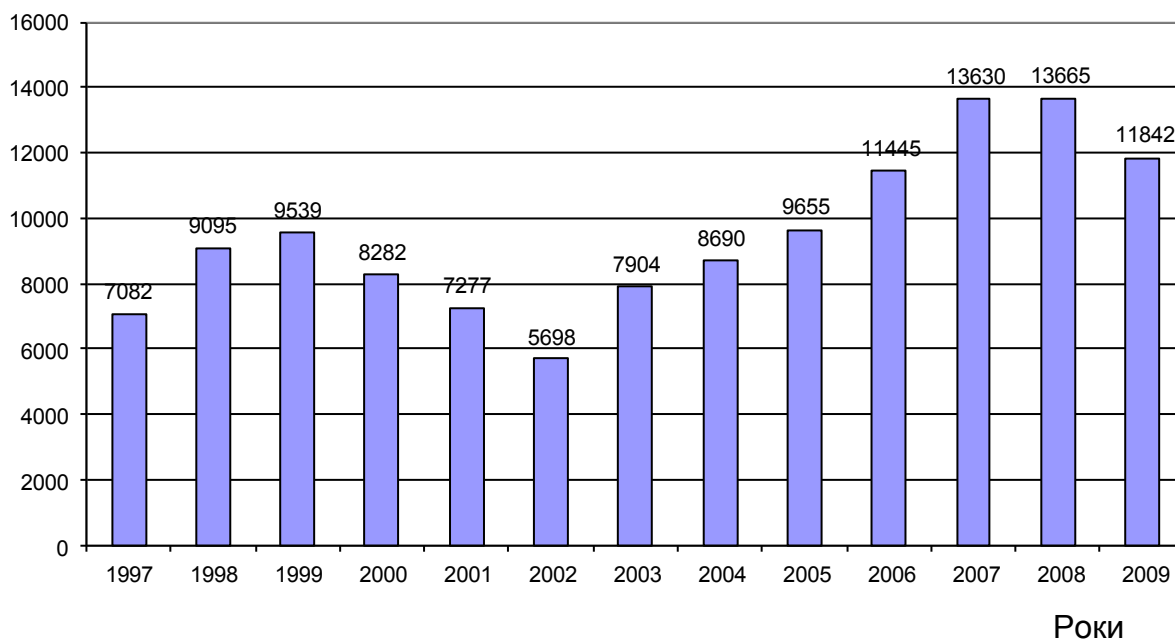
Зразок модульної контрольної роботи 1 з курсу "Управління фінансовою санацією підприємства" Варіант 1

1. За представленими даними визначити наявність та провести аналіз розвитку кризових явищ у зовнішньому середовищі функціонування підприємств.

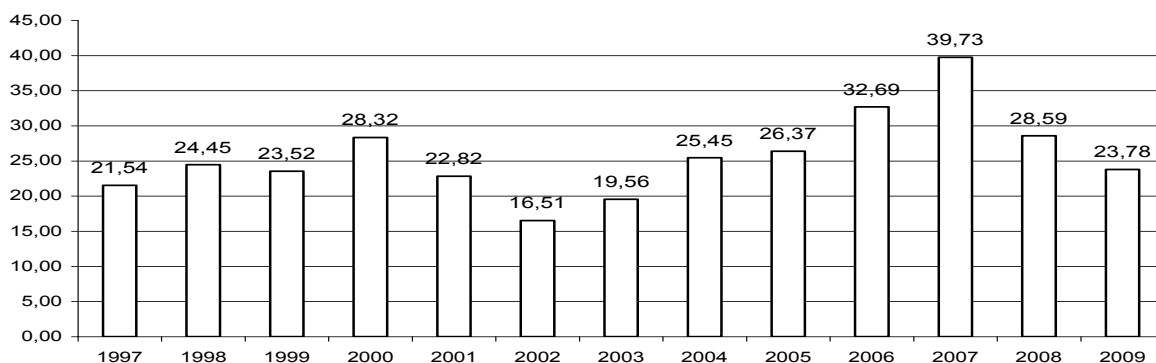
Частка збиткових підприємств в економіці України

Динаміка розгляду справ з приводу банкрутства підприємств

Динаміка масштабів розгляду справ про банкрутство

Роки

2. Охарактеризуйте форми фінансування санаційних заходів на підприємстві. Визначте доцільність їх використання та фактори, що впливають на їх вибір.

3. За даними балансу підприємства проведіть оцінку ймовірності настання банкрутства з використанням моделі Альтмана в динаміці за 2 періоди. Зробіть висновки, надайте рекомендації.

4. Прийнято рішення про реорганізацію акціонерного товариства "Ізис", приєднавши його до акціонерного товариства "Мрія". Відношення, згідно з яким обмінюються корпоративні права в разі приєднання, 3:4. Як доплату до корпоративних прав АТ "Мрія" виплачує на користь акціонерів АТ "Ізис" компенсацію в розмірі 5 грн. за кожну акцію номінальною вартістю 100 грн. Обчисліть, на скільки збільшиться статутний фонд і складіть баланс АТ "Мрія" після приєднання до нього АТ "Ізис", якщо баланси обох підприємств до реорганізації мали такий вигляд:

Таблиця

Баланс АТ "Ізис", тис. грн, до реорганізації

Актив	сума	Пасив	сума
1. Основні засоби	1 000	1. Статутний фонд	840
2. Запаси і витрати	300	2. Додатковий капітал	120
3. Дебіторська заборгованість	200	3. Резервні фонди	80
4. Грошові кошти	40	4. Зобов'язання	500
Баланс	1 540	Баланс	1 540

Таблиця

Баланс АТ "Мрія", тис. грн, до реорганізації

Актив	сума	Пасив	сума
1. Основні засоби	2 800	1. Статутний фонд	2 400
2. Запаси і витрати	600	2. Додатковий капітал	600
3. Дебіторська заборгованість	400	3. Резервні фонди	400
4. Грошові кошти	200	4. Зобов'язання	600
Баланс	4 000	Баланс	4 000

5. Проаналізуйте чотири різні комбінації трьох показників технологічної та фінансової потужності підприємства, а також можливостей ринків збуту продукції, в яких зазначені показники не збігаються. Оцінити, як такі розбіжності можуть позначитися на фінансово-економічному стані підприємства (див. наведену таблицю; усі дані – у нат. показниках, од. продукції).

Таблиця

Показники потужності підприємства

Технологічна потужність	Фінансова потужність	Можливості збуту продукції	Оцінка
1 000	800	800	
1 000	1 200	1 000	
800	1 000	1 000	
1 000	800	1 000	

Проведення підсумкового письмового іспиту

Умовою допуску до іспиту є позитивні оцінки з поточного модульного контролю знань (для студентів денного відділення) та захист на задовільну оцінку курсової роботи з дисципліни "Управління фінансовою санацією". Іспит здійснюється у письмовій формі за екзаменаційними білетами. Екзаменаційний білет складається з п'яти завдань: двох стереотипних, двох діагностичних та евристичного завдання.

Зразок екзаменаційного завдання

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Харківський національний економічний університет

Галузь знань 0305 "Економіка і підприємництво"

Напрямок підготовки "Фінанси і кредит"

Кафедра фінансів

Факультет: фінансовий

Дисципліна "Управління фінансовою санацією підприємства"

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ

Завдання 1 (стереотипне) – оцінювання у межах 2 балів

За даними балансу підприємства проведіть оцінку ймовірності настання банкрутства з використанням моделі Альтмана в динаміці за 2 періоди. Зробіть висновки, надайте рекомендації.

Завдання 2 (діагностичне) – оцінювання у межах 2,5 балів

У рамках проведення санаційного аудиту оцініть за даними фінансової звітності стан фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та надайте відповідні висновки та рекомендації.

Баланс (до завдань 1 – 2)

Актив	Код рядка	2009	2010
I. Необоротні активи			
Незавершене будівництво	020	1 129.8	1 841.2
Основні засоби:			
залишкова вартість	030	3 528.8	4 231.8
первісна вартість	031	5 480.2	6 475.9
знос	032	1 951.4	2 244.1
Довгострокові фінансові інвестиції:			
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040	204.1	2226.5
інші фінансові інвестиції	045	0	0
Інші необоротні активи	070	124.7	157.1
Усього за розділом I	080	4 987.4	8 456.6
II. Оборотні активи			
Запаси:			
виробничі запаси	100	3 641.7	3 395.4
незавершене виробництво	120	0	0
готова продукція	130	20	26
товари	140	227	106.5
Векселі одержані	150	0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість	160	460.9	1 222.6
первісна вартість	161	460.9	1 222.6
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
з бюджетом	170	0	0
за виданими авансами	180	0	0
з нарахованих доходів	190	0	0
із внутрішніх розрахунків	200	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	9.8	2 226.5
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
в національній валюті	230	286.8	320.6
в іноземній валюті	240	0	2.8
Інші оборотні активи	250	0	0
Усього за розділом II	260	4 646.2	7 300.4
III. Витрати майбутніх періодів	270	0	0
Баланс	280	9 633.6	15 757

Баланс (до завдань 1 – 2)

Пасив	Код рядка	2009	2010
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	336.4	336.4
Пайовий капітал	310	0	0
Додатковий вкладений капітал	320	0	0
Інший додатковий капітал	330	1 073.8	1 073.8
Резервний капітал	340	51.3	51.3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	-588.6	-675.9
Усього за розділом I	380	872.9	785.6
II. Забезпечення наступних витрат і платежів			
Усього за розділом II	430	0	0
III. Довгострокові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків	440	0	0
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450	0	0
Відстрочені податкові зобов'язання	460	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	470	0	0
Усього за розділом III	480	0	0
IV. Поточні зобов'язання			
Короткострокові кредити банків	500	0	0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	0	0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	8 251.3	12 158.9
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
з одержаних авансів	540	0	0
з бюджетом	550	22.3	29.6
з позабюджетних платежів	560	0	0
зі страхування	570	168.1	171.9
з оплати праці	580	319	384.5
з учасниками	590	0	0
із внутрішніх розрахунків	600	0	0
Інші поточні зобов'язання	610	0	2 226.5
Усього за розділом IV	620	8 760.7	14 971.4
V. Доходи майбутніх періодів	630	0	0
Баланс	640	9 633.6	15 757

Звіт про фінансові результати (до завдань 1 – 2)

Стаття	Код рядка	2010 р.	2009 р.
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	39 778.9	33 515.4
Податок на додану вартість	015	(6 081.6)	(5 585.9)
Акцизний збір	020	(0)	(0)
Інші вирахування з доходу	030	(0)	(0)
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	33 697.3	27 929.5
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	(31 526.5)	(25 984.4)
Валовий:			
прибуток	050	2 170.8	1 945.1
збиток	055	(0)	(0)
Інші операційні доходи	060	1 938.4	1 240.4
Адміністративні витрати	070	(1 171.9)	(1 076.3)
Витрати на збут	080	(1 456.9)	(1 571.7)
Інші операційні витрати	090	(3 495.7)	(1 199)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	0	0
збиток	105	(2 015.3)	(661.5)
Дохід від участі в капіталі	110	0	0
Інші фінансові доходи	120	0	0
Інші доходи	130	2 037.5	0
Фінансові витрати	140	(0)	(2.9)
Втрати від участі в капіталі	150	(0)	(0)
Інші витрати	160	(109.5)	(38.4)
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	0	0
збиток	175	(87.3)	(702.8)
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	0	0
Дохід з податку на прибуток від звичайної діяльності	185	0	0
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	0	0
збиток	195	(87.3)	(702.8)
Надзвичайні:			
доходи	200	0	0
витрати	205	(0)	(0)
Податки з надзвичайного прибутку	210	0	0
Чистий:			
прибуток	220	0	0
збиток	225	(87.3)	(702.8)

Завдання 3 (стереотипне) – оцінювання у межах 2 балів

Керуючий санацією через два місяці після винесення ухвали про санацію боржника подав комітету кредиторів план санації боржника. Після ознайомлення з планом санації комітет кредиторів подав його керуючому санацією, щоб останній цей план затвердив.

Посилаючись на відповідні положення чинного законодавства України, дайте відповідь на наступні запитання:

1. Хто уповноважений схвалювати план санації боржника?
2. Хто затверджує план санації боржника?
3. Які правові наслідки затвердження плану санації боржника?

Завдання 4 (діагностичне) – оцінювання у межах 2,5 балів

АТ "Олмар" зазнало значних збитків, через що опинилося у фінансовій кризі. На загальних зборах акціонерів прийнято рішення про фінансову санацію підприємства. Перед початком проведення санації баланс акціонерного товариства мав такий вигляд (див. таблицю):

Таблиця

Баланс АТ "Олмар", тис. грн

Актив		Пасив	
1. Основні засоби	28 880	1. Статутний фонд	40 000
2. Запаси і витрати	13 300	2. Додатковий капітал	0
3. Дебіторська заборгованість	10 500	3. Резервні фонди	-12 680
4. Грошові кошти	1 300	4. Довгострокові зобов'язання	15 060
Баланс	53 980	5. Поточні зобов'язання	11 600
		Баланс	53 980

З метою оздоровлення балансу та мобілізації фінансових ресурсів було здійснено санацію, яку характеризують такі дані:

загальні збори акціонерів прийняли рішення про зменшення статутного фонду об'єднанням акцій у відношенні 8 : 5;

накладні витрати, пов'язані зі зменшенням статутного фонду, становили 20 тис. грн;

одночасно було прийнято рішення про збільшення статутного капіталу на 8 000 тис. грн;

усі акції нового випуску були реалізовані за курсом емісії 113 %;

накладні витрати, пов'язані зі збільшенням статутного фонду, становили 18 тис. грн.

Визначити санаційний прибуток, а також обсяг статутного капіталу після здійснення фінансової санації за умови, що всі розрахунки стосовно санації були здійснені вчасно. Скласти баланс підприємства станом після фінансової санації.

Завдання 5 (евристичне) – оцінювання у межах 3 балів

Прийнято рішення реорганізувати акціонерне товариство "Х", приєднавши його до акціонерного товариства "У". Відношення, згідно з яким обмінюються корпоративні права в разі приєднання, складає 4 : 5. Як доплату до корпоративних прав АТ "У" виплачує на користь акціонерів АТ "Х" компенсацію в розмірі 35 грн за кожну акцію номінальною вартістю 200 грн. Обчислити, на скільки збільшиться статутний фонд, і скласти баланс АТ "У" після приєднання до нього АТ "Х", якщо баланси обох підприємств до реорганізації мали такий вигляд (таблиця).

Таблиця

Баланс АТ "Х", тис. грн, до реорганізації

Актив		Пасив	
1. Основні засоби	18 810	1. Статутний фонд	20 000
2. Запаси і витрати	13 130	2. Додатковий капітал	6 700
3. Дебіторська заборгованість	6 280	3. Резервні фонди	3 000
4. Грошові кошти	2 220	4. Зобов'язання	10 740
Баланс	40 440	Баланс	40 440

Таблиця

Баланс АТ "У", тис. грн, до реорганізації

Актив		Пасив	
1. Основні засоби	22 770	1. Статутний фонд	25 000
2. Запаси і витрати	15 600	2. Додатковий капітал	5 800
3. Дебіторська заборгованість	8 000	3. Резервні фонди	7 650
4. Грошові кошти	3 300	4. Зобов'язання	11 220
Баланс	49 670	Баланс	49 670

ЗАТВЕРДЖЕНО на засіданні кафедри фінансів (Протокол № 5 від 10.11.2010 р.)

Завідувач кафедри, к.е.н., професор
Екзаменатор, к.е.н, ст. викладач

І. В. Журавльова
М. М. Берест

Екзаменаційне завдання з дисципліни оцінюється за такими критеріями (табл. 16).

Критерії оцінювання екзаменаційних завдань

Бал	Критерії оцінювання
1	2
Стереотипне завдання (завдання 1)	
0,5	Розпочато розрахунки за відповідною моделлю оцінки імовірності банкрутства або проведено розрахунки з помилками
1	Проведено розрахунки за відповідною моделлю оцінки імовірності банкрутства без помилок. Наведено критерії оцінювання імовірності настання банкрутства за відповідною моделлю
1,5	Проведено розрахунки за відповідною моделлю оцінки імовірності банкрутства без помилок, наведено критерії оцінювання імовірності настання банкрутства. Розпочато висновки
2,0	Виконано вірно всі дії щодо оцінки імовірності настання банкрутства підприємства за правильним алгоритмом згідно з відповідною моделлю, надано повні пояснення до проведених розрахунків та зроблено висновки
Діагностичне завдання (завдання 2)	
0,5	Розпочато розрахунок без пояснень та обґрунтування вибору показників для аналізу
1	Проведено розрахунок аналітичних показників (без обґрунтування їх вибору та наведених формул і пояснень економічного змісту показників)
1,5	Обґрунтовано вибір та проведено розрахунок аналітичних показників за заданим напрямком оцінювання
2,0	Обґрунтовано вибір та проведено розрахунок аналітичних показників за заданим напрямком оцінювання, наведено формули розрахунку, розпочато висновки
2,5	Сформовано аналітичні висновки за результатами проведених розрахунків. Надано рекомендації для підприємства на основі проведених розрахунків та сформованих висновків
Стереотипне завдання (завдання 3)	
0,5	Надано неповні відповіді на поставлені питання, або відповіді містять помилки
1,0	Надано відповіді на поставлені питання без вказівки законодавчої бази
1,5	Надано обґрунтовані відповіді на поставлені питання, вказано законодавчу базу обґрунтування відповідей (законодавчий акт, стаття законодавчого акту)
2,0	Надано обґрунтовані відповіді на поставлені питання, вказано законодавчу базу обґрунтування відповідей (законодавчий акт, стаття законодавчого акту), сформовано відповідні висновки
Діагностичне завдання (завдання 4)	
0,5	Розпочато складання балансу підприємства станом після фінансової санації або баланс містить помилки
1	Розпочато складання балансу, визначено санаційний прибуток підприємства
1,5	Складено баланс підприємства станом після фінансової санації за відсутності пояснень та розрахунків
2,0	Складено баланс підприємства станом після фінансової санації, наведено пояснення до проведених розрахунків
2,5	Складено баланс підприємства станом після фінансової санації, наведено пояснення до проведених розрахунків. Сформовано аналітичні висновки за результатами проведених розрахунків. Надано рекомендації для підприємства після проведення фінансової санації

1	2
Евристичне завдання (завдання 5)	
0,5	Розпочато складання балансу новоствореного підприємства або баланс містить помилки
1,0	Розпочато складання балансу, визначено обсяг збільшення статутного капіталу
1,5	Складено баланс підприємства станом після реорганізації за відсутності пояснень та розрахунків
2,0	Складено баланс підприємства після реорганізації, визначено обсяг збільшення статутного капіталу та обсяг компенсаційних виплат власникам корпоративних прав
2,5	Складено баланс підприємства станом після реорганізації, повністю проведено необхідні розрахунки, наведено пояснення до проведених розрахунків
3,0	Складено баланс підприємства станом після реорганізації, наведено пояснення до проведених розрахунків Сформовано аналітичні висновки за результатами проведених розрахунків. Надано рекомендації для підприємства після проведення реорганізації.

Загальна оцінка екзаменаційного завдання складається з кількості балів, отриманих студентом за виконання усіх завдань.

Підсумкова оцінка з дисципліни розраховується за наступною формулою:

$$\text{ОцП} = 0,4 \times \text{М} + 0,6 \times \text{І},$$

де М – середня оцінка за результатами поточного модульного контролю за роботу протягом семестру

І – оцінка за результатами іспиту.

Підсумкова оцінка з дисципліни згідно з Методикою переведення показників успішності знань студентів Університету в систему оцінювання за шкалою ECTS конвертується в підсумкову оцінку за шкалою ECTS (табл. 17).

Таблиця 17

Переведення показників успішності знань студентів у систему оцінювання за шкалою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за 12-бальною шкалою ХНЕУ	Оцінка за національною шкалою
A	12 – 10 балів	5 – відмінно (відмінне виконання);
B	9 балів	4 – добре (вище середнього рівня);
C	8 – 7 балів	4 – добре (взагалі правильна робота, але з певною кількістю помилок);
D	6 балів	3 – задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків);
E	5 – 4 бали	3 – задовільно (виконання задовольняє мінімальні критерії);
FХ	3 бали	2 – незадовільно (потрібне повторне перескладання);
F	2 – 1 бали	2 – незадовільно (необхідне повторне вивчення дисципліни)

13. Рекомендована література

13.1. Основна

1. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мозенков та ін. ; за ред. О. В. Мозенкова. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 272 с.
2. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с. – (Серия "Библиотека финансового менеджера"; Вып. 10).
3. Онисько С. М. Фінансова санація і банкрутство підприємств : підручник 2-ге вид., виправлене і доповнене. / С. М. Онисько. – Львів : Магнолія 2006", 2008. – 268 с.
4. Радзивілюк В. В. Судова процедура санації : навч. посібн. / В. В. Радзивілюк. – К. : Атака, 2005. – 116 с.
5. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібн. / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2000. – 412 с.
6. Управління фінансовою санацією підприємства : навч. посібн. / С. Я. Салига, О. І. Дацій, Н. В. Нестеренко та ін. – К. : Центр начальної літератури, 2005. – 240 с.

13.2. Додаткова

7. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям / Аистова М. Д. – М. : Альпина Паблицер, 2002. – 287 с.
8. Баринов В. А. Антикризисное управление / В. А. Баринов. – М. : ИД ФБК-ПРЕСС, 2002. – 364 с.
9. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс. / И. А. Бланк; 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
10. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент. Экспресс-курс. / Ю. Бригхэм, Дж. Хьюстон; пер. с англ. 4-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 544 с.: ил.
11. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І. В. Бураковський, О. Плотніков. – Х. : Фоліо, 2009. – 299 с.
12. Гайдуков С. В. Модель відновлення платоспроможності підприємств / С. В. Гайдуков. – Х. : "Екограф", 2004. – 36 с.

13. Колисник М. Финансы. Стратегии, с которыми побеждают / М. Колисник. – К. : ИД "Максимум", 2006. – 332 с.
14. Крутик А. Б. Антикризисный менеджмент / А. Б. Крутик, А. И. Муравьев. – СПб : Питер, 2001. – 432 с.
15. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2001. – 580 с.
16. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями : монографія / под ред. Т. С. Клебановой. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2007. – 200 с.
17. Пономаренко В. С. Механізм санаційного управління підприємством: засади формування та моделі реалізації : монографія / В. С. Пономаренко, О. В. Раєвнева, С. О. Степуріна. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2009. – 304 с.
18. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О. В. Раєвнева. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2006. – 496 с.
19. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.

13.3. Ресурси мережі Інтернет

20. Банкротство и ликвидация предприятий [Електронний ресурс] / ЛігаБізнесІнформ. Українська мережа ділової інформації. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua/bankrupt>.
21. Методичні рекомендації з виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства [Електронний ресурс] / Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 р. № 14 "Про затвердження Методичних рекомендацій по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства" (зі змінами та доповненнями, внесеними наказом Міністерства економіки України від 06.03.2006 р. № 81). Режим доступу : www.rada.gov.ua.
22. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду Державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України від

08.02.2001 р. за № 121/5312 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

23. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

24. Сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.

25. Сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua.

26. Сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

27. Сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

28. Система розкриття інформації на фондовому ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.smida.gov.ua

Зміст

Вступ	3
1. Кваліфікаційні вимоги до студентів у галузі управління фінансовою санацією підприємства	5
2. Тематичний план навчальної дисципліни	10
3. Зміст навчальної дисципліни за модулями та темами	11
4. Плани лекцій	18
5. Плани семінарських занять	20
6. Плани практичних занять	22
7. Курсова робота	24
8. Самостійна робота студентів	36
9. Контрольні запитання для самодіагностики	40
10. Індивідуально-консультативна робота	44
11. Методики активізації процесу навчання	45
12. Система поточного та підсумкового контролю знань студентів	47
13. Рекомендована література	61

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
САНАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА"**

**для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
спеціалізації "Фінанси"
всіх форм навчання**

**Укладачі: Журавльова Ірина Вікторівна
Берест Марина Миколаївна**

Відповідальний за випуск Журавльова І. В.

Редактор Пушкар І. П.

Коректор Мартовицька-Максимова В. А.

План 2012 р. Поз. № 64.

Підп. до друку Формат 60 × 90 1/16. Папір MultiCopy. Друк Riso.

Ум.-друк. арк. 4,0. Обл.-вид. арк. 5,0. Тираж прим. Зам. №

Видавець і виготівник – видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи

Дк № 481 від 13.06.2001 р.

Робоча програма
навчальної дисципліни
"УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ
САНАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА"

для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
спеціалізації "Фінанси"
всіх форм навчання